

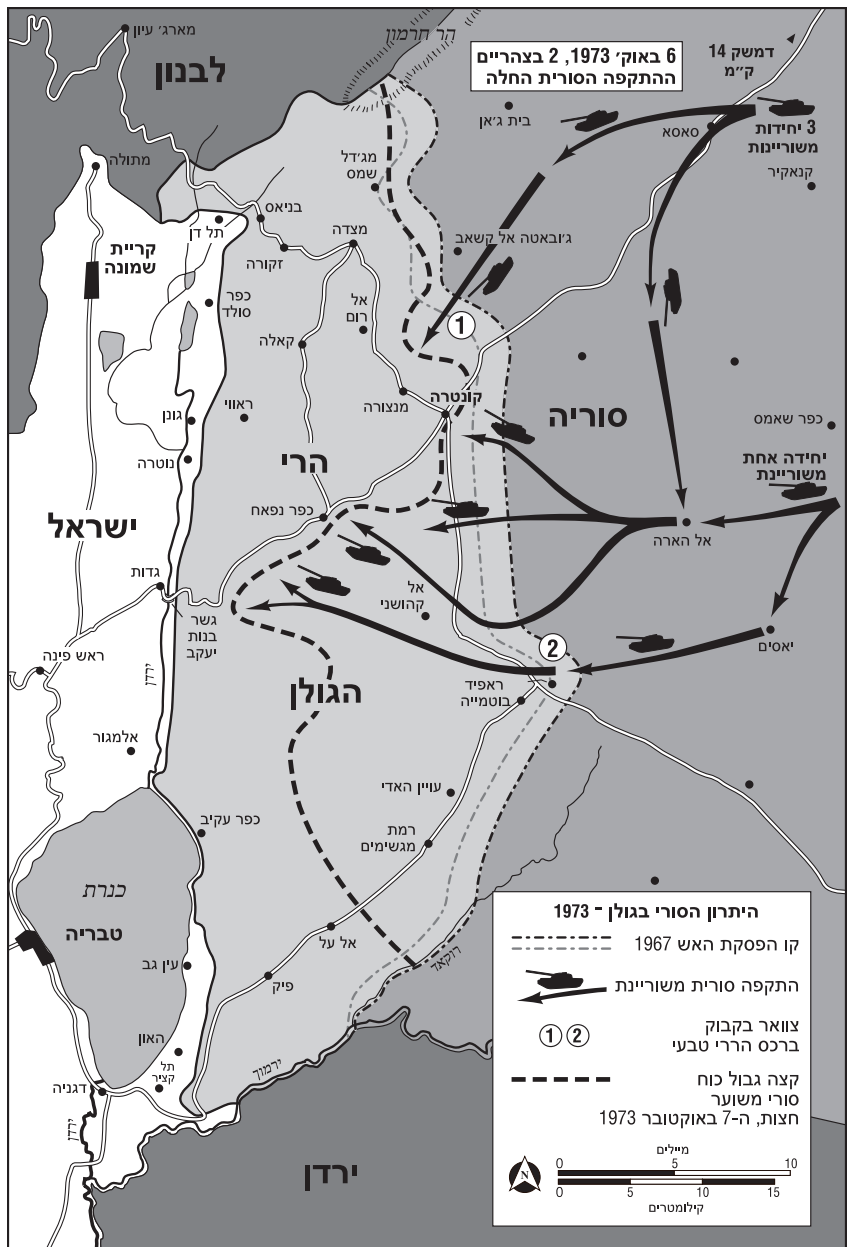
הגולן הכרחי לביטחון ישראל

מאת מארק לנגפן

על סף סיום הסיבוב האחרון של שיחות השלום הדו-צדדיות בין ישראל וסוריה, הדגיש שר החוץ הסורי, כי "שום גרגיר חול מאדמותינו לא ילך לאיבוד". מן הצד הישראלי, חזר ראש-הממשלה יצחק רבין על התחייבותו מתקופת הבחירות של "לעולם לא לרדת מרמת-הגולן". בשעה ששני הצדדים ממשיכים לשוחח, עדיין מסתמן פער רחב ביניהם בנושאים משמעותיים. מנקודת המבט הישראלית, פתרון נושא רמת-הגולן תלוי בחישוב ערכו הביטחוני של הגולן כמיתרס וקולט זעזועים נגד התקפות ערביות, והמצב המסוכן והבלתי יציב בו תמצא ישראל את עצמה במידה ותיוותר ללא מיתרס הכרחי זה (ראה איור מס' 1).

מבחינה טופוגרפית, הגולן הינו רכס הרים המתמשך לאורך כ-50 ק"מ, על ציר מצפון לדרום, ורוחבו הוא בערך 15 ק"מ עם מישורים משני צידי הרכס (ראה איורים 2 ו-3א'). מאז מלחמת ששת הימים ב-1967, ישראל שולטת על הרכס ועל הצד המערבי של רמת הגולן המשקיף על עמק החולה המיושב בצפיפות וחופו הצפוני של ים הכינרת.

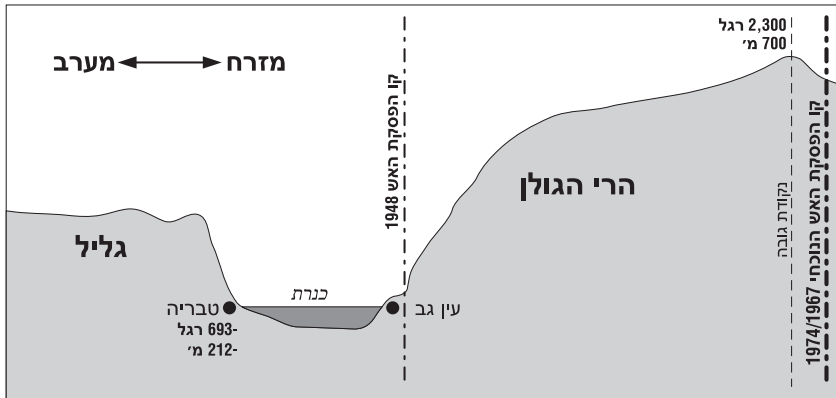
שטחים נרחבים בגולן, נכון להיום בשליטת ישראל, כוללים בתחומם את מקורות נהר הירדן המספק לפחות שליש מתצרוכת המים המתוקים של ישראל. (ראה איור 3ב'). מים אלה זורמים לים הכינרת המספק בתמורה את מרבית תצרוכתה של ישראל, באמצעות מוביל המים הארצי.

איור מס' 1. הגולן כ"מרווח הנשימה" האסטרטגי של ישראל:

גבהות הגולן מנקודות דרכן, מבחינה טופוגרפית, התקפה סורית דרך שני איזורים צוואר בקבוק (1 ו-2 באיור). רכס הרים טבעי זה של צוואר הבקבוק מאפשר לכוחות ההגנה הישראליים להפיק את מקסימום הערך ההגנתי של כוחות המצב הישראליים על ידי מירכוז חייליה בשתי נקודות קטנות יחסית.

ב-1973 (כפי שמתואר במפה) הרכס האסטרטגי של הגולן איפשר ל-140 טנקים של חיל המצב הישראלי לעצור את 1,500 הטנקים הסוריים התוקפים. "מרווח נשימה" זה איפשר לצה"ל לעבור בשלום את 48 השעות הראשונות ולגייס את כוחות המילואים.

איור מס' 2. רמת הגולן כמקור מים מנקודת

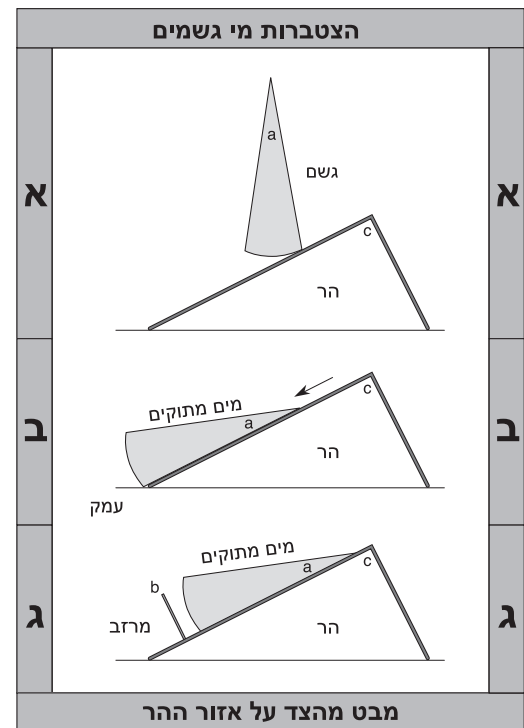
תצפית אסטרטגית של ישראל

המורדות הטופוגראפיים והמערך הטבעי של רמת הגולן הינן בבחינת מפתח להבנת חשיבותם העצומה וערכן האסטרטגי כמקור מים חשוב של ישראל (ראה גם איור 3) ונקודת תצפית אסטרטגית המשקיפה על הגליל העליון וצפונה של ישראל בכלל.

ב-1964 ניסתה סוריה להסיט ממסלולם מקורות מים אלה ולחבל באספקת המים המתוקים של ישראל (ראה איור 3ג). ממשלת המערך דאז של ישראל הורתה על מבצע צבאי על מנת להרוס את פרויקט הסכרים הסורי. מבצע זה הונחה בהצלחה על-ידי הרמטכ"ל דאז יצחק רבין. לפני מלחמת 1967 ירתה סוריה ברציפות פגזי ארטילריה וכדורי צלפים אל עבר אזרחים ישראלים וטמנה מוקשים בטריטוריה ישראלית תוך ניצול שליטתה הטופוגרפית בגולן. מבחינה צבאית, השליטה הישראלית מתפרסת קצת מעבר לקו הרכס בצורה המאפשרת תצפית על תנועות הצבא הסורי וריכוזו בעיתות שלום.

בעיתות מלחמה רכסי הגולן המשמשים כקיר מגן, מנקזים התקפה סורית דרך שני דרכי גישה צרים יחסית. זה בדיוק מה שאירע במלחמת יום הכיפורים (1973) עת סוריה תקפה דרך פרצת "עמק הדמעות" בצפון ומעבר לקודקוד כתף הגבעות הוולקניות מדרום (ראה איור מס' 1) תוך שימוש בכל סנטימטר טופוגרפי של הגולן, הצליחו אך בקושי 150 הטנקים הישראלים לעצור למעלה מ-1500 טנקים סוריים תוקפים למשך 48 שעות עד הגעתם של כוחות המילואים של צה"ל. מתוך 119 החיילים הישראלים שנפלו בידי הסורים בשני ימי הלחימה הראשונים, נמצאו לאחר מכן 42 מהם מתים כשגופותיהם מושחתות.

כיום, כמו ב-1973 ממקם צה"ל כוח קטן יחסית בגולן על מנת לאזן את הכוחות הסורים הגדולים בהרבה, מנגד (ראה איור 4 ב'). הטופוגרפיה של הגולן שבשליטת ישראל מגבילה את הכוחות הסוריים המזוינים בעת התקפה על ישראל ליצירת חזית באורך כולל בין 10-15 קילומטר של חזית בשני המעברים הללו. ללא הגולן תיאלץ ישראל להציב כוחות מצב גדולים בהרבה באיזור, שכן אז יהיה עליה להגן על חזית באורך של 60 ק"מ מפני אויב, אשר במקרה זה יתקוף מלמעלה כלפי מטה (ראה איור 4 ג'). מצב כזה ידרוש תקציבים עצומים להחזקתו של צבא גדול יותר ולהארכת שירות המילואים, או לחילופין, להסתמך על גיוס כוחות מילואים בהתראה קצרצרה כחוט השערה. בכל מקרה, כל האופציות הללו יפגעו קשות בישראל, הן מבחינה כלכלית והן מבחינה אסטרטגית.

איור מס' 3. בעיית המים: אנלוגית גג/מרזב,

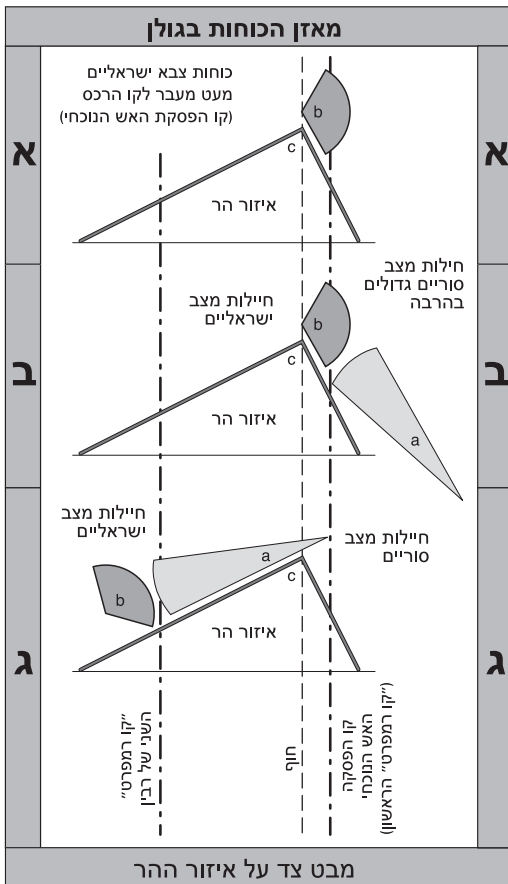
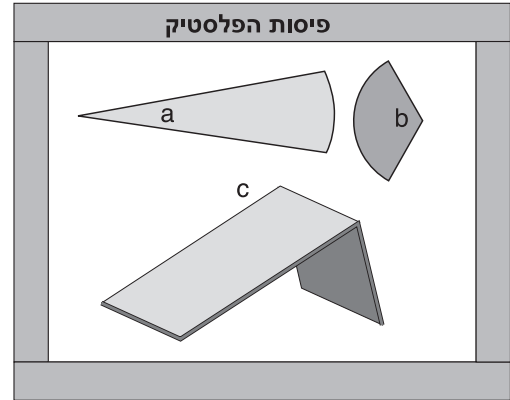
בהתייחסות לרמת הגולן ויהודה ושומרון

- מי הגשמים ניתכים על הפסגות.
- מי הגשמים מתפזרים מן הפסגות אל עמק פורה (כמו מנג לא מרזב)
- מי הגשמים עלולים להיחסם על-ידי תעלות ניקוז ערביות. הסכרים הערביים, המשמשים כמרזב, מונעים את המים מלהשקות את שטחי החקלאות.

המחשה סכמתית:

לכתבה המקורית שפורסמה במגזין "ענייני בטחון", הוספה המחשה סכמתית באמצעות איורים.

האלמנטים המופשטים בהם נעשה כאן שימוש נוצקו למימוש מוחשי יותר בצורת פיסות פלסטיק צבעוניות המתאימות ביותר למטרות הדגמה והסברה של הרעיונות בפני קהל מצומצם. ניתן להשתמש בפיסות הפלסטיק באמצעות מפת ארץ- ישראל סטנדרטית בקני"מ של 1:250,000 ניתן לרכוש את פיסות הפלסטיק הללו מאת הכתב (מרק לנגפן), או מאת הארגונים המצויינים בגב הכתבה.

טופוגרפיית הגולן אינה מהווה בבחינת רצועת הגנה מושלמת, אלא מספקת מרווח נשימה קטן לישראל בעת הסעת כוחות המילואים שלה לבלימת התקפה סורית בטרם יגיעו האחרונות אל עמק החולה. אולם לצורך הגנה מקסימאלית, חייבת ישראל לקבל את פני האויב בשתי נקודות הגישה הקטנות בעיצומה של התקפת הטנקים. והיה והכוחות הסורים יפרצו דרך אחת מנקודות המעבר הללו, ובכך ינתקו את קו הרכס ויגיעו להצטלבות דרכים המובילה למערב והמשמשת את כוחות ההגנה הישראליים בצפון הגולן, הרי שההגנה הישראלית על הגולן תתפרק באחת. אם מצב כזה אכן יקרה, יהיו מרכזי האוכלוסייה הישראלית האזרחית בעמק החולה במרחק של קילומטרים ספורים מכיבוש סורי.

תחת קו הפסקת האש הנוכחית, מתפרסת השליטה הישראלית רק ממזרח לקו הרכס היורד מצפון לדרום ומסתיימת בצפון במעבר "עמק הדמעות" ובקודקוד כתף הגבעות הוולקניות מדרום. כל "הפסקה זמנית" של ההסדר הקיים – פירוז או נסיגה מעבר לקו הרכס – יהפכו את הערך ההגנתי של רכסי הגולן לחסר תועלת וחסר אונים. באותה מידה תהווה נסיגה ישראלית מצב אטרקטיבי הרבה יותר למתקפה סורית על ישראל, שכן לכוחות הישראלים לא יהיה את היתרונות ההגנתיים שסיפק הגולן באמצעות קו הרכס הטבעי. איום הטילים הסורי מגדיל ומדגיש את חשיבת מרווח הנשימה בגיוס כוחות המילואים המסופק כעת באמצעות רכסי ההגנה הטבעיים של הגולן. האיום האמיתי שמהווים טילי הקרקע-קרקע הסוריים טמון ביכולתם לחבל בתהליך גיוס כוחות המילואים המכריע.

ראשי הנפץ של טילי הסקאד-בי קרקע-קרקע הסוריים בני 2,500 פאונד כל אחד (1300 ק"ג) הינם יותר רבי עוצמה פי שישה בערך מטיילי הסקאד העיראקיים שנחתו על ישראל בימי מלחמת המפרץ, והם מסוגלים להרוס רחובות עירוניים שלמים. האיום מפני מתקפה של ראשי נפץ כימיים ילכוד את חיילי המילואים מסתגרים בחדריהם האטומים ללא רצון לעזוב את משפחותיהם מאחור בעורף רק יגבר בצורה משמעותית עכשיו כשאויבי ישראל מסוגלים לפגוע בהצלחה בערים מרכזיות בארץ.

בנוסף, הטילים הסיניים אם-9 וטילי הקרקע-קרקע הסובייטיים אם-21 המצויים בידי הסורים והמדויקים ביותר בפגיעתם, עשויים לשמש במתקפה על מתקני ההגנה בצפון הארץ ההכרחיים לצרכי הרתעה והגנה נגד הסורים. מתקנים אלה כוללים את בסיס חיל-האוויר רמת דוד, מפקדות פיקוד צפון ומרכזי הלוגיסטיקה, מפקדות משרד הביטחון בתל-אביב, מגוון נקודות איסוף ואספקה לגייסות המילואים ותחנות התראת ראדאר ומודיעין אלקטרוניות (ראה אזור 5).

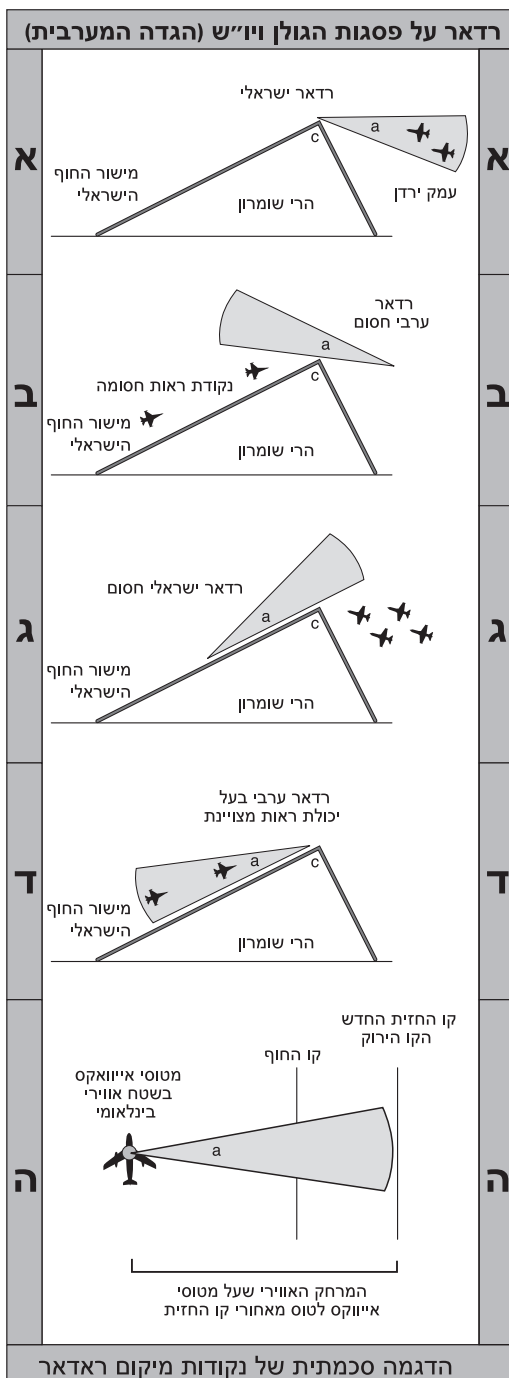
איור מספר 4. הגולן – מאזן כוחות:

המצב – כוח ישראלי קטן עוצר כוח סורי גדול

א. השליטה הישראלית מתפרסת רק עד רצועת הרכס, על-פי הסכם הפסקת האש הנוכחי "קו המפרץ הראשון".

ב. כוח ישראלי קטן מאזן כוח סורי גדול בהרבה, בשל אחיזתו ברכס ההרים.

ג. אם ישראל נסוגה, ואפילו מעט מאוד ("קו המפרץ השני" כפי שמוצע ע"י רבין), היא מפסידה את השליטה ברכס ונקודות מעבר קריטיות בהרים, ומאפשרת בכך לכוחות סוריים גדולים בהרבה להתגבר על חיל מצב ישראלי מצומצם.

איור מס' 5. רדאר: שדה-ראייה-מתייחס לגולן

ייהודה ושומרון

- רדאר ישראלי על רכס ההרים מאפשר לישראל לתצפת דרך עמק הירדן.
- רכס הרי שומרון בולם תצפיות רדאר ערביות מירדן אל תוך בסיסי חיל אוויר ישראליים קריטיים.
- במידה וחוזרים לתחומי הקו הירוק, הרדאר הישראלי ייבלם ע"י הרי שומרון.
- במידה והערבים שולטים ברכס, תתאפשר להם תצפית רדאר חדה לבסיסי חיל האוויר ונקודות גיוס ישראליות.
- מטוסי רדאר "אייוואקס" ישראליים (כתחליף לרדאר הממוקם בהרי השומרון) יהיו רחוקים מקו החזית (70 ק"מ), ועל כן יטוסו בשטח אווירי בינלאומי ויהיו פגיעים במיוחד.

אין מקום באיזור הגולן או בדרום סוריה לפירוז בנוסח סיני. רוחבה של כל רצועת הגולן היא 15 ק"מ בלבד, ודמשק, בירת סוריה נמצאת במרחק 45 ק"מ בלבד. הדיקטטור הסורי, חאפז אל אסד, הציב חיילות מצב המורכבים מכוחות צבא עילית בסביבות דמשק, על מנת להגן על משטרו מפני מרד. כל עוד סוריה מונחית על ידי משטר בלתי דמוקרטי, יידרש הצבא הסורי להישאר באיזור דמשק-גולן.

כמון כן, סוריה תשמור בוודאי על כוחות הטיילים שלה בכל הסכם שלום עם ישראל. ללא "מרווח נשימה" של הרי הגולן יהיה ראש ממשלת ישראל במצב מתמיד של כוונות "על חוט השערה" לגיוס מלא של הכוחות הישראליים, כפי שהיה בתקופה של טרם 1967. הצורך בשליטה ישראלית על רמת הגולן מודגש אף יותר לנוכח איום הטיילים הערבי בר- הביצוע. טילי קרקע-קרקע ערביים יהיו אפקטיביים ביותר בעת מלחמה במידה ויעשה בהם שימוש כבר בשלבים הראשונים לגיוס המילואים הישראלי. לפיכך כל היקף גיוס המילואים מצד ישראל, או אפילו תיגבור הפעילות הצבאית בצפון כתגובה לריכוזי צבא בדרום סוריה או לבנון, עשויה להתפרש כהסלמה פרובוקטיבית העשויה להאיץ ביוזמת מיתקפת טילים ערבית. כתוצאה מכך, "שלום" הכולל פירוז או ויתור של אפילו מספר זעום של קילומטרים מרמת-הגולן, רק יגביר את הסיכוי שתפרוץ מלחמה.

לקבלת מידע נוסף הנכם מוזמנים לבקר באתר האינטרנט:

www.MarkLangfan.com

או לפנות אל: מארק לנגפן

דואר אלקטרוני: mapmun@aol.com

טל' במשרד: (212) 832-0200

נייד: (646) 263-4606

– מארק לנגפן, עורך דין ניו-יורק, כותב בתכיפות על ענייני המזרח-התיכון וענייני ביטחון העוסקים בישראל. בין השאר יצר מודל טופוגרפי תלת-מימדי של מדינת ישראל במטרה להסביר את ההשלכות הבעייתיות של גובה ועומק אסטרטגיים בביטחונה של ישראל. המודל אומץ ואושר על-ידי דובר צה"ל.